

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ชนิด Pretest-Posttest Design with Non-equivalent Groups เพื่อศึกษาถึงผลของการให้ความรู้แก่มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรก โดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อความรู้และการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก กลุ่มตัวอย่างคือ มารดาวัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี หลังคลอดบุตรคนแรกที่ยังคงพักฟื้นหลังคลอดในหอผู้ป่วยสูติ-นรีเวช โรงพยาบาลบ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวนทั้งสิ้น 40 ราย ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มทดลอง 20 รายและกลุ่มควบคุม 20 ราย

หลังการ Pretest 1 วัน ในกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยได้จัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารก และการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วนกลุ่มควบคุมจะได้รับความรู้ตามวิธีปกติในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล ภายหลังสิ้นสุดการทดลอง 2 สัปดาห์ ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำ Posttest

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย ข้อมูลส่วนบุคคลของมารดาพบว่า มารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีอายุอยู่ระหว่าง 15 – 17 ปี ร้อยละ 55 และร้อยละ 50 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 85 – 90 ระดับการศึกษาในกลุ่มทดลองอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 45 กลุ่มควบคุมอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 65 อาชีพส่วนใหญ่ ไม่ได้ประกอบอาชีพ ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย และรายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวในกลุ่มทดลอง 5,001 – 10,000 บาท/เดือน ส่วนในกลุ่มควบคุมรายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัว 1,001 – 5,000 บาท กลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองเคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก และเคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กมาก่อน โดยส่วนใหญ่ได้รับจาก พยาบาลที่แผนกฝากครรภ์ และจากมารดาของตนเอง ในเรื่องเกี่ยวกับการให้นม ในกลุ่มควบคุมเคยและไม่เคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก ร้อยละ 50 เท่ากัน และส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กมาก่อน ร้อยละ 55 โดยส่วนใหญ่ได้รับจากมารดาของตนเอง รองลงมาได้รับจากเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานและญาติ ในเรื่องเกี่ยวกับการให้นม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองตลอดทั้งวัน ส่วนใหญ่ในกลุ่มทดลองมีความพร้อมระดับปานกลางในการเลี้ยงดูบุตร ส่วนในกลุ่มควบคุมมีความพร้อมระดับมากในการเลี้ยงดูบุตร และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้ง 2 กลุ่ม มีความพึงพอใจมากในบุตรของตนเอง

สำหรับข้อมูลส่วนบุคคลของทารก พบว่า ในกลุ่มทดลองเป็นทารกที่มีอายุครรภ์เมื่อคลอดเฉลี่ย 38.75 สัปดาห์ และกลุ่มควบคุมเป็นทารกที่มีอายุครรภ์เมื่อคลอดเฉลี่ย 38.25 สัปดาห์ ขณะทำการศึกษาในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่ทารกมีอายุ 2 วัน คิดเป็นร้อยละ 55 ส่วนทารกในกลุ่มควบคุมมีอายุ 3 วัน คิดเป็นร้อยละ 60 ในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่เป็นทารกเพศหญิง ร้อยละ 55 สำหรับในกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เป็นทารกเพศชาย ร้อยละ 55 ทารกทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่ร้อยละ 70 – 75 มีน้ำหนักแรกเกิดอยู่ในช่วง 2,500 – 3,000 กรัม

ผลการวิจัย พบว่า มารดากลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกสูงกว่ากลุ่มมารดาที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล และมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารก หลังการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกสูงกว่าก่อนให้ความรู้

มารดากลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกสูงกว่ากลุ่มมารดาที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล และมีค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก หลังการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก สูงกว่าก่อนให้ความรู้

การอภิปรายผล

1. มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรกกลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารก สูงกว่า กลุ่มมารดาที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า ในการให้ความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ได้จัดในห้องที่เตรียมไว้เฉพาะมีความเป็นสัดส่วน ไม่มีเสียงรบกวน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีสมาธิ มีความสนใจ มีความตั้งใจในการดูวิดีโอ การพูดคุยสนทนาและแสดงความคิดเห็น และมารดาได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์ ทำให้มารดามีความรู้สึกอบอุ่นใจ มีกำลังใจ เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ (สายชล จันทรวิจิตร, 2539, หน้า 34) ประกอบกับกระบวนการกลุ่มได้จัดขึ้นในวันที่ 2 – 3 หลังคลอด ซึ่งเป็นวันที่มารดาได้พักผ่อนอย่างเพียงพอภายหลังผ่านพ้นการคลอดบุตรมาแล้ว มารดาเริ่มกระตือรือร้นในการจัดการเกี่ยวกับตนเองและบุตร มีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและบุตร (Howard & Sater, 1985) ดังนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก ในระยะนี้จึงเป็นเวลาที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกมากขึ้น

นอกจากนี้กระบวนการให้ความรู้ได้ใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นการสอนที่ได้มีการเตรียมล่วงหน้า โดยผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินหาไว้ได้ครบถ้วน เรียบเรียงเนื้อหาตามขั้นตอน โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ได้ใช้ภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่าย พร้อมทั้งภาพที่ได้เห็นเป็นภาพที่ได้มีการปฏิบัติจริงของมารดาและบุตร ประกอบกับมารดาเริ่มมีบุตรคนแรก มีความกระตือรือร้น ต้องการจะรู้จักพฤติกรรมของบุตร จึงทำให้มารดามีการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติได้มากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ประภาเพ็ญ บุญสุวรรณ และสวิง บุญสุวรรณ (2536) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้มาก เมื่อแนวคิดที่ให้กับบุคคลนั้นตรงกับความต้องการของเขา ประกอบกับสื่อวีดิทัศน์เป็นสื่อการสอน ที่ดี สามารถสื่อได้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน ภาพมีการเคลื่อนไหวประกอบเสียงที่ให้ความรู้สึกใกล้เคียงกับของจริงมาก เป็นการเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทางตาและทางหู (กิดานันท์ มลิทอง, 2536) และจากการวิจัยพบว่า นุษย์เรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทางตา ร้อยละ 88 ทางหูร้อยละ 11 (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2526; เจริญศรี วิจิตรศิริ, 2535 อ้างถึงใน นัทมนต์ สายสอน, 2544) และเมื่อผู้เรียนสงสัยในเนื้อหาที่สามารถฉายซ้ำได้ตามความต้องการ การได้เห็นแบบอย่างในวีดิทัศน์ ทำให้มารดานำความรู้และแบบอย่างที่ได้มาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ ที่มารดาเผชิญ และมารดาได้นำประสบการณ์เกี่ยวกับบุตรมาเชื่อมโยงกับความรู้ที่ได้รับ ทำให้เกิด การเรียนรู้ได้มากขึ้น มองเห็นความหมายของเหตุการณ์กับสิ่งที่ต้องกระทำ เพราะพฤติกรรม การดูแลบุตรที่ต้องพึงพาเป็นกิจกรรมหรือการกระทำที่จริงใจ และมีเป้าหมายที่บุคคลกระทำตามการ รับรู้ และการให้ความหมายของการกระทำนั้นต่อตนเองหรือบุคคลที่ต้องการการพึ่งพา เมื่อ ดูวีดิทัศน์จบแล้ว ผู้วิจัยได้สรุปจุดสำคัญๆ และเปิดโอกาสให้มารดาซักถามปัญหาต่าง ๆ ได้ตาม ความต้องการ เพราะการประเมินโดยการได้ถามจะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้และปรับพฤติกรรม การให้คำชมเชย และการให้กำลังใจในสิ่งที่บุคคลเรียนรู้และกระทำการดูแลบุตรที่ต้องการการ พึ่งพาได้ถูกต้อง จะทำให้บุคคลมีกำลังใจที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดีขึ้น (สมจิต หนูเจริญกุล, 2537)

การที่มารดาได้มีโอกาสดำเนินหาความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนอง สื่อสัญญาณทารก ทำให้เกิดการเรียนรู้ของมารดาจากความรู้ที่ได้รับและจากประสบการณ์ใน การดูแลบุตรโดยตรง จะนำไปสู่วิธีการปฏิบัติของมารดาในการเลี้ยงดูบุตร สามารถเพิ่มคุณภาพ ของการมีปฏิสัมพันธ์ และการปรับตัวในบทบาทระหว่างมารดาและบุตรได้ ดังนั้น ในระยะหลัง การทดลองกลุ่มมารดาที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณ ทารกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม จึงมีความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกเพิ่มมากกว่ากลุ่มที่ได้รับความรู้ ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล

นอกจากนี้มารดาวัยรุ่นในกลุ่มควบคุมที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล โดยวิธีการบรรยาย ทำให้มีโอกาสน้อยที่จะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือซักถามข้อสงสัย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้มารดาที่ไม่ได้รับความรู้โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณต่ำกว่ามารดาในกลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก โดยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งผลของการศึกษาได้ผลทำนองเดียวกับการศึกษาของ Bryan (2000) ที่ศึกษาผลของการให้ความรู้แบบกลุ่มในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็กพบว่า มารดาและบิดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการให้ความรู้แบบกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมในเรื่องของความไวต่อสื่อสัญญาณทารก และมีคะแนนเฉลี่ยสูงในเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตสังคม

2. มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครรภ์แรกกลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก มีค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก สูงกว่า กลุ่มมารดาที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า จากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ ที่ว่า เมื่อมีการกระทำเกิดขึ้นจะต้องตามด้วยสิ่งเร้า ซึ่งเป็นแรงเสริมจะทำให้พฤติกรรมตอบสนองเพิ่มขึ้น โดยสิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสหลายทางย่อมมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสทางเดียว (Adams, 1963 อ้างถึงใน พัฒนาการ ชำนาญยา, 2543) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครรภ์แรกจะเรียนรู้โดยได้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกจากผู้วิจัยโดยใช้กระบวนการกลุ่มประกอบสื่อวิทัศน์เป็นสิ่งเร้า เพื่อให้ผ่านอวัยวะสัมผัสทางตาและทางหูที่สามารถกระตุ้นให้มารดาเกิดการเรียนรู้และการตอบสนองต่อความรู้ที่ได้รับ นอกจากนี้การให้ความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มเปิดโอกาสให้มารดาได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ซึ่งกันและกัน อาจมีผลต่อการเปลี่ยนความเชื่อ เจตคติ และพฤติกรรมของบุคคลได้ ซึ่งมารดาวัยรุ่นมีลักษณะของความเป็นวัยรุ่นมีความต้องการการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นกระบวนการกลุ่มอาจมีผลทำให้มารดามีความรู้เป็นแนวทางในการดูแลบุตรและสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้ดีขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติในทางที่ดีและเมื่อมีเจตคติที่ดีย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกของบุตรที่ถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นเมื่อมารดาได้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ทำให้มารดาได้ข้อมูลเพิ่มมากขึ้น การได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสพการณ์กับสมาชิกในกลุ่ม ทำให้มารดาได้เกิดการเรียนรู้จากความรู้ที่ได้รับ รวมทั้งได้นำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้นั้นไปใช้ในการสังเกตกริยาอาการที่บุตรแสดงออก โดยบุตรอาจแสดงออกทางสีหน้า ส่งเสียงอ้ออ หรือขยับริมฝีปาก บิดไปมา

เหล่านี้ ทำให้มารดาเข้าใจถึงความต้องการของบุตร และสามารถตอบสนองต่อความต้องการนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เมื่อมารดาสามารถตอบสนองสื่อสัญญาณทารกได้ถูกต้องตามที่ทารกต้องการ ทารกจะตอบสนองต่อการกระทำมารดา จะเป็นตัวบ่งบอกให้มารดารู้ว่าตนเองได้ตอบสนองทารกถูกต้องและการตอบสนองทารกตรงตามความต้องการของทารก จะเป็นการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารกจะเกิดขึ้น โดยเมื่อมารดาสามารถอ่านและแปลความหมายสื่อสัญญาณของทารก และตอบสนองสื่อสัญญาณทารกที่ทารกแสดงออก ซึ่งมารดารับรู้ว่าการปฏิบัติของตนสามารถตอบสนองทารกได้ถูกต้อง จึงเกิดความพึงพอใจ มั่นใจในการดูแลทารก (Barnard et al., 1989; Olds et al., 1996) และอาจมีผลต่อพฤติกรรมของมารดาในการดูแลบุตรของตนเองในทางที่ดีขึ้น จากการศึกษาของไลท์ (Leith, 1999) ที่ศึกษาผลของการสอนหญิงตั้งครรภ์ในการเรียนรู้และจดจำสื่อสัญญาณทารกก่อนการคลอด โดยใช้เวลา 45 นาที เข้ากลุ่มในการเรียนรู้และจดจำเกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกแก่หญิงตั้งครรภ์ในช่วง 2 สัปดาห์ก่อนการคลอด พบว่า ภายหลังจากคลอดมารดาสามารถจดจำและตอบสนองต่อสื่อสัญญาณทารกได้ดีกว่ามารดาในกลุ่มที่ได้รับเพียงแค่การฝึกฝนในเรื่องการอาบน้ำเด็กและการดูแลทั่วไปตามปกติ

ขณะเดียวกันมารดาในกลุ่มควบคุม จะได้รับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวหลังคลอดและการดูแลบุตรจากทีมสุขภาพ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก อาจจะไม่เน้นในเรื่องของการสังเกตพฤติกรรมสื่อสัญญาณทารก และการให้การตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกทางด้านการกายและจิตใจมากนัก รวมทั้งไม่ได้มุ่งเน้นในการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก จึงทำให้ค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก ของมารดาในกลุ่มที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกสูงกว่ากลุ่มมารดาที่มีการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มครั้งนี้ได้ผลทำนองเดียวกับการศึกษาในกลุ่มอื่น ๆ เช่น ปิยะพร กองเงิน (2545) ที่ศึกษาผลของการให้ความรู้แก่ครอบครัวโดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองและการทำหน้าที่คู่บ่าวสาวในการดูแลทารกของบิดามารดา พบว่า บิดามารดาในกลุ่มที่ได้รับความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มสามารถทำหน้าที่คู่บ่าวสาวในการดูแลทารกภายหลังการทดลองดีกว่าบิดามารดาในกลุ่มที่ได้รับความรู้ตามแบบเดิมจากโรงพยาบาล

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก เพื่อช่วยเหลือในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้มารดามีความมั่นใจในการแสดงบทบาทของมารดาในการเลี้ยงดูบุตร และมีผลทำให้ทารกมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เช่น สถิติปัญญา สังคม

การเจริญเติบโต และภาวะจิตใจ อารมณ์ นอกจากนี้ยังสนับสนุนแนวคิดในการให้ความรู้ผู้รับบริการ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ประกอบการใช้สื่อวีดิทัศน์ ซึ่งจะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลบุตรที่ต้องการพึ่งพาได้ถูกต้องเหมาะสมมากกว่าการให้ความรู้ในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาล ที่จะช่วยในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านปฏิบัติการพยาบาล

1.1 ควรส่งเสริมให้มารดาและครอบครัวมีความรู้เรื่องสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก นำไปสู่การปฏิบัติในการตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.1.1 ควรมีการจัดอบรมพยาบาลให้มีความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก เพื่อที่จะได้นำไปใช้ในการให้คำแนะนำให้แก่มารดาและครอบครัวได้อย่างถูกต้อง

1.2 ควรนำผลการวิจัยและผลของการให้ความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มไปใช้ร่วมกับการให้ความรู้ในการให้ความรู้กลุ่มมารดาหลังคลอดในโรงพยาบาล ในเรื่องอื่นๆ เช่น การปฏิบัติตัวหลังคลอด การเลี้ยงดูบุตร กลุ่มละ 8-10 คน ในช่วง 2-3 หลังคลอด อาจเริ่มจากพยาบาลเป็นผู้ริเริ่ม และเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องการจัดสถานที่ และเป็นที่ปรึกษาของสมาชิกกลุ่ม

1.2.1 การส่งเสริมการใช้กระบวนการกลุ่มในการสอนมารดาวัยรุ่น และครอบครัวให้มีความรู้เรื่องสื่อสัญญาณทารกแก่การตอบสนองสื่อสัญญาณทารก ผลเริ่มตั้งแต่ในระยะไตรมาสที่ 3 ของการตั้งครรภ์และในระยะหลังคลอดอย่างน้อย 1 วัน ขณะอยู่ในโรงพยาบาล

2. ด้านการศึกษา

2.1 ในหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลมารดาและทารก ควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลมารดาและทารกต่อไป เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการในด้านต่างๆ ของทารก

2.2 สถาบันที่ให้บริการด้านสุขภาพควรจัดอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อที่จะได้นำวิธีการนี้ไปใช้ในการประเมินปัญหา วิเคราะห์ วางแผนให้การช่วยเหลือ และส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดสามารถตอบสนองสื่อสัญญาณทารกได้อย่างมั่นใจและเหมาะสม

2.3 ผู้บริหารการศึกษา ควรกระตุ้นการนำผลการวิจัยและผลของให้ความรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มไปใช้ในการเรียนการสอนวิชา การพยาบาลมารดาและทารก และในสาขาวิชาอื่น ๆ ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยชี้ประเด็นให้นักศึกษาเห็นความสำคัญของบทบาทพยาบาลในการใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อขยายผลสู่การปฏิบัติการพยาบาลแก่มารดากลุ่มอื่น ๆ ให้เกิดความมั่นใจและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่างเหมาะสม

3. ด้านการวิจัย

3.1 ควรวิจัยระยะยาวเพื่อติดตามผลของการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารก และการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก ต่อพฤติกรรมในการตอบสนองความต้องการของบุตรของมารดากลุ่มทดลอง ในระยะ 1 เดือน, 6 เดือน และ 1 ปี ว่ามีการนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติต่อบุตรของตนเองหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาการของทารก และเปรียบเทียบการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรของมารดากลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

3.2 ควรมีการวิจัยประเมินผลของการให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและการตอบสนองสื่อสัญญาณทารกในกลุ่มบุคคลอื่นเช่น บิดา หรือผู้ดูแลเด็กคนอื่น ๆ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

3.3 ศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการได้รับความรู้และการตอบสนองสื่อสัญญาณทารก เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล การแสดงบทบาทการเป็นมารดา ความสามารถในการปรับตัว เป็นต้น ควบคู่กับการศึกษาเชิงคุณภาพ และเพิ่มกลุ่มตัวอย่าง เปลี่ยนแปลงลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในสถานที่เดิม และเปลี่ยนสภาพที่ศึกษาใหม่ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สามารถอ้างอิงประชากรกลุ่มอื่นได้มากขึ้น